

modelu mohou sloužit různé teorie, např. platonismus, aristotelismus, hegelianství i whiteheadovská nebo wittgensteinovská filosofie. Autor nesouhlasí se soudobými pokusy „překládat“ jazyk Nového zákona do řeči heideggerovského existencialismu, lidské psychologie nebo konečně do řeči politiky. Za nejústrojnější pokládá spojení křesťanského modelu s filosofií A. N. Whiteheada. Bůh se tu jeví jako zdroj určitosti ve vesmíru, jako „nejvyšší vesmírná libovůle“, ve které se projevuje „řád integrálnosti“ (str. 432–433) a zároveň jako ohnisko hodnoty, podněcovatel („starší druh) v nekonečném hledání stále bohatších rovin tvůrčího uspokojení“ (str. 433). Ferré zdůrazňuje jako přednost Whiteheadova pojetí, že staví „měnlivý a v podstatě relativní pojem boha... na místo ledového absolutna Platónova a Aristotelova“ a domnívá se, že to „formální strukturou odpovídá mnohem více biblickému modelu než teorie tradiční“ (str. 434).

Souhrnem lze říci, že kniha Ferrého je jedním z mnoha děl, které se snaží o smíření náboženství s vědou na základě novodobých směrů buržoazní ideologie. Tím také přizpůsobuje náboženství mentalitě věřících (zejména věřící inteligence), jaká odpovídá podmínkám vědeckotechnického pokroku ve vyspělých zemích Západu. Autorova částečná nezávislost na dogmatice užšího církevního ražení je základnímu cíli obhajoby náboženství podřízena. Jeho novopozitivistická pozice, zvláště strohé, nedialektické oddělování roviny „empirických hypotéz“ a teorií omezeného dosahu jakožto podléhajících verifikační analýze od „metafyzických“ teorií této analýze „nepodléhajících“, spojování „metafyzických“ teorií s náboženskými představami pod společnou hlavníčkou neverifikovatelnosti a nefalsifikovatelnosti, přiřazování hodnotící a praktické činnosti člověka k neverifikovatelné a „nefalsifikovatelné“ náboženské oblasti, to vše vede na jedné straně k všeobecnému popření místa vědy ve světových názorech, k jejich všeobecné redukci na „náboženství“. Na straně druhé – spojováním takto chápaného „náboženství“ s procesy hodnocení a potřebami „nenasytného“, orientaci hledajícího vědomí – je také (a především) *skutečně* náboženství prohlášováno za lidskou nezbytnost. Přesunem důrazu z objektivního na subjektivní „překonává“ Ferré rozpor mezi logickým pozitivismem a náboženskou filosofií, např. neotomismem: přesvědčení, že teismus nelze verifikovat ani falsifikovat, mu není zábranou, aby jej nevyznával stejně jako ten, kdo věří v objektivní dokazatelnost boží existence. A jelikož podle profesora Ferrého tradiční křesťanství po jistých modernizacích naprosto vyhovuje potřebám soudobého člověka, obhajuje je autor jako nosnou základnu jeho světového názoru.

Recenzovaná kniha je dalším dokladem toho, že jakýkoli idealismus, i přísně vědecky se tváříci subjektivní idealismus neopozitivismu, svým popřením možnosti vědy v oblasti světového názoru otevírá široce dveře fideismu. Pozitivní hodnotu knihy je možno spatřovat jednak v náznacích politických, směřujících zřetelně k mírovému soužití, jednak (a hlavně) v podnětné aplikaci semiotické analýzy na jazyk teismu. Odloučena od logickopozitivistického filosofického základu může se tato metoda stát platnou součástí vědecké kritiky náboženství.

Alfred Schütz: Gesammelte Aufsätze I. Das Problem der sozialen Wirklichkeit; Martinus Nijhoff, Den Haag 1971, 426 Seiten.

Trotz aller inneren Einheit enthält das vorliegende Buch mannigfaltige Themenkreise und es stellt bisher nur den ersten Band der vorgesehenen dreibändigen deutschen Ausgabe dar (die englische Erstausgabe in demselben Verlag: vol. I – The Problem of social reality, vol. II – Studies in social theory, vol. III – Studies in Phenomenological Philosophy). Aus diesen Gründen müssen wir unsere Besprechung auf ein kurzes Porträt des Verfassers und auf einige Schwerpunkte des ersten Bandes beschränken. So kann man auch das Vorwort von H. L. Van Breda, die Einführung von Aron Gurwitsch (38 Seiten) und das Nachwort zur Übersetzung von B. Luckmann und R. Grathoff erwähnen.

Alfred Schütz (1899–1959) in gewissem Maße verkörpert eine Synthese zwischen der europäischen (besonders der deutschen) und der nordamerikanischen Denktradition. Er ist in Wien geboren, wo er dann Sozial- und Rechtswissenschaften studierte, wurde besonders durch die Streite um die Natur- und Geisteswissenschaften beeindruckt (Dilthey, Rickert, Max Weber), in Freiburg gehörte er zum engeren Kreis der Schüler von Husserl. Sein Hauptwerk – „Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie“ (Wien 1932, 2. Ausg. 1960) –

koncentriert sich auf die Beziehungen zwischen der verstehenden Soziologie von Max Weber und der transzendentalen Phänomenologie von Husserl. Nach der faschistischen Okkupation Österreichs emigrierte er nach Nordamerika, wo er als Professor der New School for Social Research in New York arbeitete. Dort entwickelte er seine Standpunkte durch die Begegnung mit der amerikanischen Philosophie und Soziologie, besonders mit dem Pragmatismus. Diese Motive können seine Aufmerksamkeit für das Thema des Handelns und — breiter genommen — auch seine gesamte Hauptorientierung erklären, die M. Natanson — der Verfasser der Einführung zur englischen Ausgabe des ersten Bandes der „Gesammelten Aufsätze“ — folgenderweise umgeschrieben hat: „erste Aufdeckung der Voraussetzungen, der Struktur und der Bedeutung der alltäglichen Welt in ihrer vollen Tiefe“.

Diese Intention bildet auch das Leitmotiv des ersten Bandes seiner Aufsätze. Im ersten Teil findet man hauptsächlich die methodologischen Analysen der Sozialwissenschaften, besonders die Interpretation des menschlichen Handelns, wie es in den wissenschaftlichen Modelkonstruktionen erscheint, im Unterschied zu den Konstruktionen von Handlungsmustern des Alltagsdenkens. Der zweite Teil bringt einige Kapitel der Geschichte der Philosophie und der Soziologie: die Porträts von Husserl, Scheler und Sartre beziehen sich hier zu den Problemen der Sozialwissenschaften, vor allem zum Problem des Alter Ego und der Intersubjektivität. Der dritte Teil konzentriert sich auf die Zeichenh- und Symbolbeziehungen und auf ihre Relation zur Wirklichkeit und zur Gesellschaft.

Im Hintergrund der Überlegungen von Schütz steht eine bestimmte Theorie der sozialen Wirklichkeit und eine Methodologie der Sozialwissenschaften. Gegen dieser Konzeption könnte man mehrere prinzipielle Einwände formulieren: subjektivistische Ansätze, Transzendentalismus, Unterschätzung der Rolle der objektiven, materiellen und konkret geschichtlichen Strukturen der sozialen Wirklichkeit, behavioristische Züge usw. Des Verfassers läßt völlig außer Sicht die ganze marxistische Theorie der Gesellschaft, die für sein Thema von höchster Relevanz ist. Trotzdem finden wir in seinen einzelnen Analysen einige positive Züge: kritische Einstellung zum Empirismus und Positivismus, aber auch zu Husserl, Scheler und Sartre; Unterstützung des rationellen und theoretischen Denkens in der Sozialwissenschaft; Ablehnung des methodologischen Dualismus der Geistes- und Naturwissenschaften; interessante Interpretationen der Bewusstseinsstrukturen; Konzeption des Menschen als handelnden und immer in sozialen Beziehungen sich befindenden Wesens usw. Für den marxistischen Leser kann das vorliegende Buch interessante Information über die Entwicklung der deutsch-amerikanischen Philosophie und Soziologie in der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts sein.

Ivan Hodovský

Hans Lenk: Philosophie im technologischen Zeitalter; Kohlhammer, Stuttgart—Berlin—Köln—Mainz 1971, 174 stran.

K dílům, která se těší velkému zájmu filosofů, patří práce o úloze a místě filosofie v našem věku vědy a techniky. Takovou prací nesporně je Lenkova kniha, i když nás v lecčems uspokojit nemůže, protože je psána z pozic tzv. „racionálního kriticismu“, tj. z pozic buržoazního směru, který autor prosazuje v opozici proti kriticismu frankfurtské školy a v podstatě jako korigovaný a doplněný soudobý racionalismus pozitivistického typu.

V první kapitole (str. 9–36) se autor zamýšlí nad otázkou, „k čemu je ještě dnes filosofie“. Vidí v podstatě šest jejích úkolů. Především má filosofie řešit problémy, které se v současné době „maskují“ jako sociologické, jsou však ve skutečnosti problémy filosofickými. Dále má podle autora formulovat principy pětí (Brückenprinzipien) teoretických znalostí s normativními pravidly jednání, a v té souvislosti dokonce projektovat „planetární morální modely“. Autor si přitom neuvědomuje, že takový model bude možno úspěšně vypracovat až pro společnost, v níž komunistická morálka — s etikou jí odpovídající — převládne na celé naší planetě; nebere v úvahu třídní determinaci takových modelů. Má pravdu, když zjišťuje, že filosofie má své místo při zkoumání základů vědy a ve vědeckoteoretické diskusi o jejích kritériích; filosofie nemůže nepřehlížet k poznatkům speciálních věd a k životní praxi, protože pěstování filosofie jako vědy čistého rozumu se ukázalo být fikcí. Čtvrtým úkolem je aktivní účast filosofů v týmech řešících různé komplexní otázky, jakož